

Kunstbøker – objekt, konsept, distribusjon

Innspill til en kunstbokformidlingsordning

Kunstbokfeltet i dag

Kunstbokfeltet er i dag preget av mange gode utgivelser. I Norge har vi de siste årene vært vitne til en økt interesse for feltet og med det en økning i både produksjon og kvalitet. Nye småforlag og utgivelsesinitiativer dukker opp, det samme gjør bokmesser. Kunstbokmesser avholdes i krediterte visningsrom verden over. Gode støtteordninger for produksjon står sentralt i denne utviklingen i tillegg til et økt kunstbok- og utgivelsesfokus i kunstverdenen, og økt bruk av boken som tverrfaglig utforskningsrom. Kunstnere, forfattere, designere og andre kulturaktører utgir bøker selv, eller starter små forlag og produksjonsplattformer. En tydelig mediebevissthet og aktiv bruk av boken opptrer som en integrert del av flere typer praksiser, og utgjør møtepunkter mellom medier og fagfelt. Kunstbokfeltet er i dag svært variert og fokuset spenner fra den digitale utgivelsen til den taktile, håndinnbundne.

Nordic Art Press (NAP)

– en felles distribusjonsplattform for småforlag og enkeltutgivere.

Nordic Art Press ble startet som et resultat av den markante økningen av aktivitet og produksjon på feltet. Vi opplever et sterkt ønske og et tydelig behov for en felles plattform som kan styrke arbeidet med distribusjon av kunstbøker – både i Norge og internasjonalt. Småforlagene og andre uavhengige aktører ser at bøkene de utgir faller utenfor etablerte strukturer. De omfattes i hovedsak ikke av innkjøpsordningen, og utfordringer knyttet til salg og synlighet er noe aktørene har felles.

Målet med NAP er å etablere en bærekraftig struktur, som formidler og distribuerer kunstbøker på deres egne premisser, samt å opprette et nettverk og et fellesskap der vi sammen kan bidra til å løfte kunstpublikasjonsfeltet.

I et mangfoldig landskap av småforlag og utgivelsesinitiativer kan kunstpublikasjonen opptre ganske ulikt i intensjon, innhold og hvem den retter seg mot. Det eksisterer mange variasjoner av hva en kunstbok kan være. Mye av arbeidet med et samlet distribusjonsfellesskap ligger i å være oppmerksom på de mange tendensene og strømningene som finnes i feltet, for bedre å kunne koble opp de ulike utgivelsene til de rette kanalene og nettverkene.

NAP ble startet opp i 2017 av Torpedo og Eller med a. På eiersiden av NAP er også Petter Snare som driver forlaget Teknisk Industri, Jan Freuchen med forlaget Lord Jim Publishing og Martin Sørhaug som driver Audiatur bokhandel og H//O//F forlag.

Hvordan defineres en kunstbok og hva er dens historiske bakgrunn?

Disse tematikkene vil introduseres med utgangspunkt i vår bakgrunn og erfaring, og vi ønsker med dette å bidra til å danne et grunnlag for hvordan man kan snakke om kvalitet innenfor feltet.

Hva er en kunstbok?

Definisjonene av feltet er mange, og det brukes flere betegnelser på utgivelser og utgivere.

Kunstnerbok (artists' book) blir brukt om et kunstnerisk konsept som er realisert i bokform.

Uavhengige utgivelser definerer en uavhengighet til et mainstream-felt, som ikke er en del av de større, kommersielle forlagene sine kataloger.

Småforlag er utgivere med en relativt liten størrelse og/eller produksjon, ofte med fokus på særpregede utgivelser.

Bokkunst blir også brukt. Innenfor dette feltet ser man ofte objekter som etterligner eller refererer til bøker på et skulpturelt plan, eller objekter som innehar bokhåndtverksmessige kvaliteter.

En *kunstbok* kan romme flere av de overnevnte definisjonene. Kort formulert er det en bok eller en utgivelse som har kunstnerisk verdi som objekt og intensjon. Den er bevisst seg selv, sin egen form og kontekst.

Kunstbøker kan komme i varierende opplag. Noen ganger utgis det bøker i et lite opplag, hvor dette er en del av bokens konsept. Formater som tas i bruk varierer, og forskjellige sjangre kobles, approprieres og brukes innenfor feltet, for eksempel illustrerte bøker, poesibøker, kunst-/utstillingskataloger, teoretiske eller diskursive tekster om kunst, monografier, tegneserier, fanziner, pamfletter og ephemera.

Hvem utgir kunstbøker?

Utgiverne av kunstbøker kan være mange. Enkeltpersoner med forskjellig faglig bakgrunn, for eksempel kunstnere, kuratorer, forfattere, skribenter, designere og illustratører utgir kunstbøker på egne forlag, eller uten definert forlag som avsender. Både småforlag med utpreget kunstbok- og hybrid-profil, og større, etablerte forlag utgir kunstbøker. Vi ser en økt interesse for utforskning av kunstbokmediet hos gallerier og institusjoner som museer, kunsthaller, utdannelseinstitusjoner og litteraturhus. Dette gjelder også tidsspesifikke eller avgrensede initiativer som biennaler og festivaler.

En utgivers praksis kan være interessant når man ser på den over lengre tid. Kvaliteter ved kunstboken kan tre frem i spenningsfeltet mellom utgivelsene fra en utgiver, og noen ganger kan flere utgivelser ha så tett relasjon at de kan oppfattes som én utgivelse, eller en serie.

Kunstbokens historie

Med trykkekunsten kunne boken nå ut til et stort publikum og ble dermed et viktig ledd i en samfunnmessig demokratiseringsprosess. I format har ikke boken endret seg mye på 500 år – de fleste vet hvordan den skal brukes.

På 1960 og 70-tallet begynte kunstnere for alvor å gjøre bruk av publikasjoner for å spre ideer, som én av mange strategier der det å utfordre de tradisjonelle måtene for visning av kunst var kulturpolitisk potent. Kunstnerinitierte publikasjoner ønsket ikke bare å dokumentere og referere utstillinger, tanken om at selve utgivelsen kunne fungere som et visningsrom for kunst ble utforsket. Ideen om en distribusjon der kunstverk kunne nå ut til et større publikum og et bredere lag av befolkningen gikk parallelt med eksperimentering med bokformatet som estetisk og praktisk form, samtidig som den åpnet opp for diskursiv refleksjon og mediekritikk.

Det tverrfaglige potensialet og de politiske mulighetene for distribuerte medier har lenge gitt fruktbart grunnlag for kunstnerisk utforskning. Dette har vist seg som definitive paradigmer i kunsthistorien fra det tjuende århundre, fra manifestene til den modernistiske avantgarden, til postkunst og kunstnerbøker, til ny-medieverk som engasjerer seg i kommunikasjonsteknologi.

Mulighetene for multiplisering, samt tematisering av, og intervensjon i, distribusjon og sirkulasjon fortsetter å gi liv til selvstendig kunstutgivelse i post-internet-epoken.

Kunstboken

Hybriditet

Kunstboken er en utgivelse som kan gjenkjennes i form av sin hybriditet, av utstilling, narrativ og objekt. Den krysser over grenser til tilstøtende sjangre og felt, og man kan si at den ofte er best definert som *det som ikke er noe annet*. Den kan romme det uventede.

Kunstboken eksisterer i møtet mellom flere disipliner og kreative praksiser, som kunst, design, skjønnlitteratur, sakprosa, poesi, kunsthåndverk, illustrasjon, fotografi og boktrykkerkunst. Den inneholder muligheter for å koble disse nettverkene, og å bruke flere av dem på samme tid.

Vi ser at ulike fagfelt bruker kunstboken for å distansere seg fra sitt eget fagfelt, ved å bruke form og grep fra tilstøtende felt, og gi ut publikasjoner som havner mellom definisjoner. Dette kan ha mange grunner, noen ganger som en flukt fra et fagfelts kommersialisering.

Selvrefleksivitet

Et sentralt aspekt ved en kunstbok er at den er bevisst sin egen medialitet og bokform. Alle elementer av boken kan gi uttrykk for denne refleksiviteten, som tekst, bilde, konsept, format, presentasjon, materialitet, distribusjon og intensjonen om hvordan boken skal fungere. Selvrefleksiviteten kan komme til uttrykk som både gjenoppfinnelse og videreutvikling av formale og mediale premisser, og kan resultere i en tilstedeværelse av motstand eller friksjon.

Produksjon og distribusjon utgjør en del av konseptet

Kunstbokens sirkulasjon, distribusjon og spredning kan være en viktig del av konseptet og oppfattelsen av boken.

For noen utgjør kunstboken en måte å engasjere seg i materielle og diskursive teknologier for distribuert media, og for å undersøke sirkulasjon av kapital og makt.

Vi ser eksempler på kunstbokpraksiser som jobber med å generere alternative økonomier utenfor etablerte tradisjoner og institusjoner i den kulturelle sfære. Utgivelser tar form som en uavhengighetsdeklarasjon, av kunstnere som uttaler seg, utgir og distribuerer seg selv, som en måte å omgå systemet på.

I en bok ligger funksjonaliteten av å nå ut. Man kan si at en populistisk intensjon ligger innleiret i det å utgi. Kunstboken kan arbeide både med og mot dette, i seg kan den ha en bevisst mangel på funksjonalitet, på visuell effektivitet og gjennom dette unndra seg klassifisering.

Kunstbokpraksiser utforsker distribusjonsstrategier både for å *møte* og *motstå* mål, krav og interessefelt innenfor kunst- og litteraturproduksjon.

Kunstboken som verdi- og definisjonsskaper

Økonomisk vinning er ikke alltid målet ved kunstbokproduksjon – heller kunstnerisk nyskapning. Boken som medie er, med dens plassering i spenningsfeltet mellom kunstuttrykk/verk og handelsvare, både et kulturelt objekt, forbruksobjekt, en identitetsskaper og informasjonskilde. En av karakteristikkene med kunstbøker er at de balanserer mellom elitisme og eksklusivitet, kollektivitet og populære verdier.

Selv om kunstbokprosjekter ikke er kommersielt drevet eller kommersielt funksjonelle, kan de være en del av andre økonomier, hvor de fungerer som former for valutaer. Et sentralt aspekt ved kunstboken er hvordan den skaper kollektive strukturer. Den har potensial til å sette i gang samarbeid og kobling mellom produksjon og distribusjon. Verdi- og definisjonsskaping innenfor kunstbokfeltet kretser ofte omkring vennskap og forbindelser.

Vi ser at uavhengige utgivelsesstrukturer mobiliserer partnerskap mellom institusjoner og digitale og fysiske salgsledd.

Kompleksitet og selvdefinering

Mange kunstbøker krever et visst nivå av kulturell kapital, eller spesifikk forhåndskunnskap, noe som utfordrer dialogen med leseren. De er ofte komplekse, og lag av metablikk kan komme til uttrykk som selvrefleksjon.

Vi ser at det er behov for formidling og kontekstualisering for at kunstbøker kan nå et publikum, og for at dette møtet kan være generativt – for at utgivelseshandlingen kan skape det møtet med leseren som ofte er intensjonen.

På samme tid ser vi at det er viktig at feltet får lov til å eksistere på egne premisser, at kunstboken får lov til å beholde, og selv definere, en autonom identitet.

Oppsummering

Kunnsbokfeltet er ikke et homogent felt, men inkluderer et mangfold både i hvem som utgir og hva som blir utgitt.

Kunstbøker kan være vanskelige å kategorisere, de kan være hybride, og sammenstille og plassere seg mellom ulike sjangre. Bokens konsept og intensjon overskrider ofte selve boken og inkluderer produksjon og distribusjon.

En viktig kvalitet ved en kunstbok er refleksjon rundt medialitet og kontekst.

Kunstbokfeltet er et tverrfaglig og konseptuelt felt som muliggjør utforskning og samarbeid.

Innspill til en kunstbokformidlingsordning

- Det er viktig at eventuelle kriterier for en ordning for kunstbokformidling tar imot feltet på dets egne premisser snarere enn å forme det.
- En ordning må ta hensyn til mangfoldet som eksisterer i feltet.
- Mange utgivelser unndrar seg kategorisering, derfor er det vanskelig å sette opp stramme sjangerkriterier.
- Feltet krever et solid fagråd som står for utvelgelsen. Dette fagrådet bør inneha spesifikk kompetanse om publisering i kunstfeltet, ikke kun kunstfaglig kompetanse.
- En innkjøps/formidlingsordning bør ikke erstatte eller gå ut over produksjonsstøtteordninger.
- Formidling bør ikke i seg selv være en del av kriteriene ved innkjøp.
- Det burde settes av én fast honorarsats til kunstner, én til utgiver – og videre øremerke midler til en egen formidlingspakke.
- Ulike utgivelser kan kreve ulik formidling (f.eks. performance, opplesning, debatt, samtale, filmvisning etc.).